

Розділ 8

ПРОГРАМИ ТА ЗАХОДИ

Матеріально-технічне забезпечення

Основні функції матеріально-технічного забезпечення

Матеріально-технічне забезпечення і операції з підтримки миру

**Організації в галузі виробництва та матеріально-технічного
забезпечення**

Співпраця в галузі озброєнь, планування і стандартизації

Системи зв'язку та інформаційні системи

**Координація дій цивільних та військових служб
управління повітряним рухом**

Протиповітряна оборона

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій

Наукове співробітництво

Довкілля і суспільство

ПРОГРАМИ ТА ЗАХОДИ

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ¹

Термін “матеріально-технічне забезпечення” використовується в різних контекстах для позначення різноманітних явищ. У використанні цього терміну країнами НАТО є відмінності, як і в категоріях підтримки військових операцій, що їх розглядають як складові матеріального забезпечення. У прийнятому в НАТО визначенні матеріального забезпечення йдеться про *“науку планування і здійснення руху і забезпечення діяльності військ”*. У найбільш повному сенсі цей термін стосується тих аспектів військових операцій, які торкаються таких сфер:

- проектування і розробка, придбання, складування, перевезення, розподіл, догляд, евакуація та продаж матеріальної частини;
- перевезення особового складу;
- придбання, спорудження, обслуговування, використання та продаж об'єктів;
- придбання чи надання послуг;
- підтримка медичної служби та служби охорони здоров'я.

Ці категорії неминуче передбачають дуже широкий спектр послуг та обов'язків. У НАТО вони розділені з точки зору відповідальності за рішення, так само як і з організаційної, на такі сектори:

- виробничі та закупівельні аспекти матеріально-технічного забезпечення, які є, в першу чергу, індивідуальним обов'язком кожної країни і які регулюються на рівні однієї країни. Та все ж у багатьох галузях у НАТО відбувається співпраця та координація, великою мірою - під егідою Наради національних керівників у галузі озброєнь (CNAD) та підпорядкованих їй органів. З організаційної точки зору за виробничі та закупівельні аспекти матеріально-технічного забезпечення в НАТО відповідає передусім Відділ матеріально-технічного забезпечення оборони Міжнародного секретаріату - з боку цивільних; і Відділ матеріально-технічного забезпечення, озброєнь та ресурсів Міжнародного військового штабу - з боку військових.

¹ Багато програм та заходів, згаданих у цьому розділі впроваджуються організаціями та агенціями, заснованими Північноатлантичною радою або Військовим комітетом НАТО задля виконання спеціальних завдань. Подробиці подано у розділі 14.

- використання матеріальної частини або тилове забезпечення операцій військ, що є предметом розгляду в першій частині цього розділу, підпадає передусім під сферу відповідальності Наради керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення (SNLC) та Комітету НАТО з питань трубопроводів. Комітет керівників військово-медичних служб країн НАТО (КОМЕДС) зобов'язаний консультувати Військовий комітет у медичних питаннях. З організаційного погляду, відповідальність за використання матеріальної частини з боку цивільних покладено на Відділ інфраструктури, матеріально-технічного забезпечення та планування на випадок надзвичайних ситуацій Міжнародного секретаріату. З боку військових за це відповідає Відділ матеріально-технічного забезпечення, озброєнь та ресурсів Міжнародного військового штабу.

Матеріально-технічне забезпечення Стратегічної концепції Альянсу

Стратегічна концепція НАТО, ухвалена главами держав та урядів НАТО в квітні 1999 року, наголошує на мобільності та багатонаціональності збройних сил НАТО і на потребі гнучкої системи матеріально-технічного забезпечення Альянсу для їх підтримки. Нарада керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення визнає, що хоча надання матеріально-технічного забезпечення є передусім обов'язком кожної держави, воно також потребує колективної відповідальності, вдосконаленої координації, співпраці і вдосконаленої багатонаціональності задля досягнення цієї гнучкості. Вона відгукнулася на впровадження нової Стратегічної концепції, проаналізувавши основні характеристики військової стратегії, структури збройних сил НАТО та їх значення для принципів і політики матеріально-технічного забезпечення. Значення цієї теми підкреслює також Ініціатива з обороноздатності, започаткована під час Вашингтонського саміту в квітні 1999 року (див. розділ 2). Розробка Політичних напрямів співпраці в матеріально-технічному забезпеченні вже наближається до кінця і вони невдовзі будуть розглянуті Північноатлантичною радою. Концепція НАТО щодо співпраці у галузі матеріально-технічного забезпечення також знаходиться на етапі розробки.

Принципи та політика матеріально-технічного забезпечення

Нові принципи та політика матеріально-технічного забезпечення були схвалені Комітетом оборонного планування 1992 року в документі MC 319. Ці принципи та політика були ретельно переглянуті в світлі практичного досвіду, набутого під час операцій з підтримки миру під проводом НАТО. Переглянутий варіант був затверджений Радою 1997 року (MC 319/1). Ці принципи і політика стосуються миру, кризи та конфліктних ситуацій і охоплюють як операції, регульовані Статтею 5 Північноатлантичного договору, так і операції поза межами дії Статті 5². Вони також стосуються операцій в межах концепції Багатонаціональних об'єднаних оперативнотактичних сил та операцій під проводом НАТО з участю країн, що не є членами НАТО.

Ці загальні принципи стали трампліном для подальшого розвитку конкретніших принципів та політики, що стосуються функціональних галузей матеріально-технічного забезпечення, таких як медичне забезпечення (MC 326), забезпечення країни-господаря (MC 334) та рух і транспорт (MC 336/1).

Головні принципи

Відповідальність

Країни-члени та керівництво НАТО колективно відповідають за матеріально-технічне забезпечення багатонаціональних операцій НАТО. Кожний військовий командувач НАТО визначає потреби матеріально-технічного забезпечення і координує планування матеріально-технічного забезпечення та підтримки в межах його сфери відповідальності.

Постачання

Країни-члени мають забезпечити, індивідуально або через домовленості про співпрацю, постачання матеріально-технічних ресурсів для підтримки збройних сил, визначених для НАТО в часи миру, кризи або конфлікту.

Повноваження

Військові командувачі НАТО відповідного рівня повинні мати достатньо повноважень щодо матеріально-технічних засобів, потрібних їм

2 Стаття 5 Північноатлантичного договору регулює насамперед стримування щодо застосування сили проти членів Альянсу і втілює принцип, що напад на будь-кого з них вважається нападом на всіх. Дії Альянсу, що виходять за межі Статті 5, позначаються як "Операції поза Статтею 5".

для використання та підтримання стану підпорядкованих їм збройних сил у найефективніший спосіб. Те саме стосується командувачів багатонаціональних сил, які не належать до НАТО і беруть участь в операціях під проводом НАТО.

Співпраця та координація

Важливими є співпраця і координація між країнами та керівництвом НАТО. Крім того, засобами співпраці в галузі матеріально-технічного забезпечення між цивільним та військовим секторами в кожній країні та між країнами потрібно досягати якнайкращого використання обмежених ресурсів. Домовленості про співпрацю і взаємну допомогу між країнами у постачанні та використанні матеріально-технічних ресурсів можуть у такий спосіб полегшити тягар, що припадає на кожну країну.

При розгляді можливостей розвитку різноманітних форм співпраці в

Розвиток співпраці в матеріально-технічному забезпеченні в НАТО полегшує низка агентств, спеціально створених для виробництва та матеріально-технічного забезпечення. Головне з цих агентств - NAMSА - Агентство НАТО з технічного обслуговування та постачання. Поле для ефективної співпраці в матеріально-технічному забезпеченні збільшується завдяки використанню сучасних технологій для управління технічним забезпеченням та закупівлі матеріальних цінностей. Один з прикладів - розроблена в NAMSА концепція SHARE (Біржа потреб в матеріальних ресурсах і засобах). Як впливає з назви, це механізм, що полегшує спільне користування та обмін запасами матеріальних ресурсів між користувачами шляхом забезпечення зв'язку між їхніми конкретними потребами, з одного боку, і доступності відповідних ресурсів - з іншого.

Багатонаціональне матеріально-технічне забезпечення

Завдання, які стоятимуть перед Альянсом у майбутньому (серед яких обмежені ресурси), потребують розширення співпраці і багатонаціональності у матеріально-технічному забезпеченні. Як необхідність проведення операцій (таких, як на підтримку миру) в тих місцях, де не існує звичайної інфраструктури матеріально-технічного забезпечення, так і потреба в інтеграції збройних сил та тилових служб країн, що не є членами НАТО, потребують створення багатонаціональної об'єднаної структури матеріально-технічного забезпечення. Це стосується матеріально-технічного забезпечення в галузях транспорту, інженерної справи і постачання, а також медичної служби.

Багатонаціональне матеріально-технічне забезпечення - важливий чинник збільшення потужності, що оптимізує індивідуальні зусилля з матеріально-технічного забезпечення. Воно включає двосторонні та багатосторонні механізми, що збільшують рентабельність індивідуальних дій в галузі матеріально-технічного забезпечення, а також їх ефективність. Такі механізми здатні зробити вагомий внесок до справи успіху як планування, так і здійснення матеріально-технічного забезпечення. Заради посилення багатонаціональності в цій галузі використовуються різноманітні концепції та ініціативи, зокрема, розподіл ролей та концепція провідної держави, багатонаціональні інтегровані підрозділи матеріально-технічного забезпечення та багатонаціональні інтегровані медичні служби, підтримка з боку країни господаря та третьої сторони та створення багатонаціонального об'єднаного центру матеріально-технічного забезпечення.

ОСНОВНІ ФУНКЦІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мобільність

Ефективне та вчасне пересування збройних сил є передумовою всіх військових операцій. Забезпечення стратегічної мобільності військ і техніки шляхом надання відповідних транспортних засобів часто є головною операційною вимогою. Вона включає можливе використання цивільних ресурсів і може потребувати розгортання великої кількості техніки та обладнання. Отже, для забезпечення виконання різноманітних політичних та військових вимог вирішальними можуть бути планування та оцінка потужностей і можливостей. У питаннях, що стосуються стратегічної мобільності в НАТО, основну роль відіграє Дорадча група з питань перевезень та транспорту (MAG). Цей орган, підрозділ Наради керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення (SNLC), був створений для сприяння співробітництву між військовими та цивільними службами і між НАТО та країнами-членами в управлінському аспекті питань пересування, транспорту й мобільності.

Підтримка країни-господаря

Підтримка країни-господаря означає цивільну та військову допомогу, що її країна-господар надає в часи миру, кризи або конфліктної ситуації союзним збройним силам та організаціям, розташованим на території країни-господаря, або ж тим, що пересуваються її територією. Основу такої допомоги становлять домовленості, укладені між урядами країн-господарів та “країн-відправниць” і/або НАТО.

Підтримка країни-господаря має вирішальне значення для тривалої дієздатності всіх типів та категорій збройних сил. Двосторонні та багатосторонні угоди, що враховують оперативні вимоги НАТО, сприяють захисту збройних сил, а також надають необхідне матеріально-технічне забезпечення та інфраструктуру для їх розташування, пересування та використання.

Гнучкість, необхідна багатонаціональним збройним силам, потребує участі військових командувачів НАТО в формулюванні вимог до підтримки країни-господаря, у виробленні меморандумів про домовленість від імені НАТО та в координуванні розробки відповідних угод про підтримку країни-господаря. Крім того, чимраз різноманітніша природа варіантів розгортання означає, що планування механізмів підтримки

країни-господаря тепер має ґрунтуватися на більш типологічному підході, ніж у минулому.

Медичне забезпечення

Медичні служби сприяють успішному проведенню військових операцій засобами профілактики хвороб, швидкого лікування хворих, ушкоджених та поранених, а також їхнього якнайшвидшого повернення до служби. Медичні потужності в місцях розгортання збройних сил мають відповідати потужності збройних сил та ризику захворювань та ушкоджень у тих силах. Потужності медичного забезпечення також мають бути на місці і в робочому стані до початку військових операцій. Комітет керівників військово-медичних служб країн НАТО (КОМЕДС) консулює Військовий комітет і є осередком співпраці в цій галузі. Координацію діяльності цивільних та військових служб здійснює Об'єднаний медичний комітет (JMC).

Сумісність матеріально-технічної частини і стандартизація

Оперативна сумісність прямо впливає на бойову ефективність збройних сил НАТО, особливо ж тих, які включені до багатонаціональних угруповань. Стандартизація обладнання, припасів та процедур є, таким чином, загальним чинником збільшення потужності, що треба брати до уваги при проектуванні та виробництві систем та обладнання. Мінімальні цілі, необхідні для досягнення бойової ефективності - сумісність основного обладнання, взаємозамінність припасів і спільність процедур. Ці вимоги прямо впливають на матеріально-технічне забезпечення стандартизованого обладнання. Необхідно також забезпечувати достатню гнучкість з метою полегшення участі країн, які не є членами НАТО, в операціях під проводом НАТО.

Матеріально-технічне забезпечення і Партнерство заради миру

Більша частина діяльності в галузі матеріально-технічного забезпечення за програмою "Партнерство заради миру" і в індивідуальних програмах партнерства, а також у схвалених на національному рівні двосторонніх програмах підпадає під такі категорії:

- групові візити до країн-партнерів для вивчення масштабів можливого співробітництва в питаннях матеріально-технічного забезпечення, а також в організації курсів з матеріально-технічного забезпечення;
- обмін інформацією, експертні консультації, технічне сприяння, курси з матеріально-технічного забезпечення, матеріально-технічне забезпечення курсів з питань підтримання миру, а також навчання в галузі матеріально-технічного забезпечення;
- формальні контакти, такі як штабні переговори, семінари та практичні конференції;
- гармонізація та стандартизація концепцій, політики, процедур та інших аспектів структур та систем матеріально-технічного забезпечення.

Усі ці види діяльності підтримуються засіданнями головних форумів НАТО, що розглядають питання матеріально-технічного забезпечення з участю держав-партнерів. Це стосується, наприклад, Наради керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення, що засідає двічі на рік з партнерами по співробітництву; а також Комітету НАТО з питань трубопроводів, що також двічі на рік проводить засідання з партнерами. В обох випадках партнерів запрошують на засідання підпорядкованих органів. Комітет керівників військово-медичних служб країн НАТО також зустрічається з партнерами. Дальші подробиці, що стосуються кожного з вищезазначених випадків, дані в розділі 14.

Курси з матеріально-технічного забезпечення країн-партнерів

Курси НАТО з матеріально-технічного забезпечення проводяться тричі на рік і відкриті для участі як представників країн НАТО, так і країн-партнерів. НАТО та держави-партнери пропонують також різноманітні інші курси з дисциплін “Матеріально-технічне забезпечення НАТО”, “ООН та операції НАТО з підтримання миру”, “Медичне планування”, “Участь в діяльності Об’єднаного багатонаціонального центру матеріально-технічного забезпечення” та “Цивільно-військова співпраця в галузі цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій”. В медичній сфері курси ПЗМ для фахівців з медичного планування стали інтегрованою частиною освітньої програми в школі НАТО SHAPE. У квітні 2000 року 34 слухача з 17 країн відвідали ці курси, а нині планується збільшити прийом до 80 слухачів на курс. Зміст навчання постійно

вдосконалюється з огляду на досвід операцій під проводом НАТО на Балканах.

Інші відповідні заходи включають семінари для партнерів з підтримки з боку країни-господаря, які мають ознайомити цивільних та військових штабних офіцерів з країн-партнерів з концепцією країни-господаря та процедурами планування в НАТО і відповідними правилами. Вони також дають учасникам можливість обговорити регіональні питання, особливо стосовно підтримки, яку країна-господар надає країнам, що надіслали свої підрозділи для участі в операціях під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині й в Косові.

Навчання “Кооператив сепорт”

Ці багатонаціональні морські маневри проводяться щороку і мають на меті ознайомлення країн-партнерів з концепцією матеріально-технічного забезпечення багатонаціональних операцій. Спочатку обмежені військово-морськими операціями, ці навчання нині передбачають заходи на суші, в повітрі та на морі з метою ознайомлення учасників з повним спектром матеріально-технічного забезпечення усіх родів військ.

Технічна підтримка країн ПЗМ

Агентство з питань технічного обслуговування і постачання НАТО (NAMSA) має повноваження надавати на основі відшкодування витрат, технічну допомогу країнам, що беруть участь у програмі “Партнерство заради миру”. Спершу дорадча за природою, така допомога зрештою включатиме управління та операції з матеріально-технічного забезпечення.

Крім цих міжнаціональних дій, існують широкі двосторонні контакти між окремими країнами-членами НАТО та країнами, що беруть участь у програмі “Партнерство заради миру”.

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ОПЕРАЦІЇ З ПІДТРИМКИ МИРУ

Операції зі спостереження та примусові заходи, здійснювані НАТО на підтримку миротворчих ініціатив ООН у Боснії та Герцеговині, а також в Косові підкреслили важливість матеріально-технічного забезпечення в операціях з реагування на кризові ситуації. Вимоги майбутніх

багатонаціональних операцій Альянсу з можливим залученням країн, що не є членами НАТО, вказують на необхідність багатонаціонального управління матеріально-технічним забезпеченням на основі узгоджених принципів та підходів. Вигоди від цього включатимуть зниження обсягів матеріально-технічного забезпечення з боку окремих країн, економію коштів, кращу координацію, посилену сумісність та гнучкість.

ОРГАНІЗАЦІЇ В ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Північноатлантична рада утворила кілька організацій НАТО з питань виробництва та матеріально-технічного забезпечення (NPLO) для виконання конкретних завдань (див. розділ 14). Конкретно з матеріально-технічним забезпеченням мають справу Організація технічного обслуговування і постачання НАТО (NAMSО) та Організація з управління центральноєвропейською системою трубопроводів (CEPMO).

Подальшу інформацію про матеріально-технічне забезпечення в НАТО можна знайти в “Посібнику НАТО з матеріально-технічного забезпечення”, виданому Секретаріатом Наради керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення, який можна отримати в Управлінні матеріально-технічного забезпечення (підрозділ міжнародного секретаріату), SILCEP Division, NATO, 1110 Brussels. Цей посібник не є офіційно узгодженим документом, але підтвердив свою корисність як довідник з широкого спектра питань, що входять в категорію “матеріально-технічне забезпечення”.

СПІВПРАЦЯ В ГАЛУЗІ ОЗБРОЄНЬ, ПЛАНУВАННЯ І СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Співпраця в галузі озброєнь

Співпрацю між країнами НАТО в галузі озброєнь організовує Нарада національних керівників у галузі озброєнь (CNAD), що регулярно збирається для розгляду політичних, економічних та технічних аспектів розробки і постачання військової техніки для збройних сил НАТО. Роботу Наради підтримують підпорядковані їй групи з питань озброєнь для наземних, військово-повітряних та військово-морських сил. Рада у питаннях досліджень та технологій, що є спільним органом НАТО, відповідальним за оборонні дослідження і технологічний розвиток,

надає консультації та допомогу CNAD та Військовому комітету. Вона провадить програму спільної діяльності в широкому спектрі оборонних досліджень та технологічних питань. Допомогу в промислових питаннях надає Промислова консультативна група НАТО (NIAG), що дає змогу CNAG здобувати користь від порад промисловців щодо розвитку співробітництва між урядом і промисловістю та між галузями промисловості й допомагає Нараді в дослідженні можливостей міжнародного співробітництва. Інші групи, підпорядковані Нараді, раніше знані як “Кадрові групи” і перейменовані на “Партнерські групи CNAD”, працюють у галузях політики оборонного постачання та закупівельної практики, кодифікації, контролю якості, критеріїв випробувань і безпечності боєприпасів, а також стандартизації техніки.

У рамках цієї структури утворюються робочі та спеціальні групи сприяння співпраці в конкретних галузях. Загальна структура дає змогу країнам-членам обирати програми з питань устаткування та дослідницькі проекти, в яких вони бажають брати участь. Водночас це полегшує обмін інформацією про національні програми з устаткування та з технічних питань і питань матеріально-технічного забезпечення, співробітництво в яких може бути вигідно окремим країнам і НАТО в цілому.

1993 року Північноатлантична рада схвалила переглянута політику, структури та процедури співпраці НАТО в галузі озброєнь. Вони були розроблені з метою зміцнення співробітництва в галузі оборонного устаткування; спрощення загальної структури комітетів CNAD з метою зробити її ефективнішою та більш дієвою; а також з метою скеровувати роботу CNAD по таких головних напрямках:

- гармонізація військових потреб в Альянсі;
- розвиток практичної бойової взаємодії;
- пошук можливостей співпраці, визначених CNAD, і вдосконалення трансатлантичного співробітництва;
- розвиток необхідних оборонних технологій, включаючи й розширений обмін технологіями.

1994 року CNAD узгодила низку практичних заходів співпраці з Західноєвропейською групою з озброєнь (WEAG)³, що є засобом

3 З 1976 до 1992 року Незалежна група з європейських програм (IEPG) становила форум, з допомогою якого європейські країни - члени НАТО могли обговорювати та виробляти політику, метою якої було досягнення тісної співпраці в закупівлі озброєнь. IEPG було розпущено наприкінці 1992 року, коли її функції було передано Західноєвропейському Союзу (ЗЄС). Згодом цими питаннями заопікувалась Західноєвропейська група з озброєнь (WEAG) у рамках ЗЄС.

розширення діалогу з трансатлантичних питань у галузі озброєнь між європейськими та північноамериканськими союзниками.

Планування в галузі озброєнь

1989 року Північноатлантична рада схвалила утворення Системи планування звичайних озброєнь (CAPS). Мета цієї системи - орієнтування CNAD та країн - членів НАТО на вибір програм озброєнь, що якнайкраще задовольнятимуть індивідуальні та колективні військові потреби Альянсу; гармонізація довгострокових оборонних закупівельних програм; визначення майбутніх можливостей для співробітництва в галузі озброєнь Альянсу.

Результат цього планувального процесу - низка рекомендацій, що їх кожні два роки видає Комітет НАТО з питань звичайних озброєнь, підпорядкований CNAD. Мета рекомендацій - усунути непотрібне дублювання зусиль у задоволенні військових потреб Альянсу; створення мережі для обміну інформацією та гармонізація оперативних вимог у підпорядкованих CNAD групах з озброєнь; а також запровадження раціональніших та економічно доцільніших методів співробітництва в галузі озброєнь та оборонних закупівель.

Нині відбувається перегляд процедур планування НАТО в галузі озброєнь з наголосом, зокрема, на структурах і процедурах CNAD.

Стандартизація

Стандартизація в збройних силах НАТО є життєво важливою для загальної оперативної ефективності військових сил Альянсу. Вона відкриває можливості для кращого використання економічних ресурсів. Тому в багатьох різних галузях докладають чималих зусиль до вдосконалення співпраці та усунення дублювання в дослідженнях, розробці, виробництві, закупівлі та матеріально-технічному забезпеченні систем оборони. Стандартизаційні угоди НАТО про процедури, системи та компоненти військової техніки, знані як STANAG, розробляє та впроваджує Військове агентство НАТО з питань стандартизації у контакті з CNAD та іншими компетентними структурами.

Формулювання, узгодження, втілення та дотримання стандартів військової техніки і процедур, вживаних у всіх країнах НАТО, великою мірою сприяє цільності Альянсу й ефективності його оборонної структури. Стандартизація має значення для багатьох різних галузей, і головним форумом для обговорення питань стандартизаційної політики є

Організація НАТО з питань стандартизації (NSO), мета якої - утвердити стандартизацію як невід'ємну складову планування в Альянсі і виступати координатором між керівними органами НАТО, перед якими постають питання стандартизації. NSO засновано 1995 року з метою надати новий імпульс роботі Альянсу, спрямованій на вдосконалення координації союзницької політики та програм стандартизації військової техніки, устаткування та оперативної діяльності. Дальші подробиці подано в розділі 14.

СИСТЕМИ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ

Консультації, командування та управління знані в НАТО під спільною назвою "СЗ". Організація НАТО з питань консультацій, командування та управління (NC3O) відповідає за забезпечення в НАТО економічно доцільної, сумісної та гарантованої змоги організувати політичні консультації на високому рівні, а також командування та управління збройними силами. Це досягається з допомогою Системи зв'язку та інформації НАТО (CIS), що охоплює всю територію НАТО, поєднуючи штаб-квартиру НАТО в Брюсселі, всі командування інтегрованої структури військового командування, столиці держав та найвищих військових командувачів в окремих державах. Ця система з'єднана з національними стаціонарними та мобільними мережами. Впроваджується також захищена мережа для політичних консультацій з державами, які беруть участь у Раді євро-атлантичного партнерства (РЄАП).

До складу NC3O входить Рада з питань консультацій, командування та управління НАТО (NC3B), яка виконує функцію ради директорів NC3O; Група національних представників з питань консультацій, командування та управління (NC3REPS), які виконують функцію NC3B на постійному засіданні; Агентство НАТО NC3A та Агентство НАТО з питань експлуатації та технічного забезпечення систем зв'язку та інформаційних систем (NACOSA). NC3B є вищим багатонаціональним органом, який діє від імені Північноатлантичної ради і Комітету оборонного планування і надає їм поради з усіх питань СЗ, включно з питаннями сумісності систем СЗ НАТО і окремих країн, а також консультує CNAD з програм співпраці в галузі СЗ.

Агентство НАТО NC3A виконує централізоване планування, інженерні роботи та інтегрування, технічне забезпечення та конфігураційний контроль систем СЗ НАТО. Агентство також надає наукові та технічні консультації і підтримку головнокомандувачам НАТО та іншим у питаннях, що стосуються оперативних досліджень, розвідки, авіаційного

командування та управління і технічного забезпечення маневрів та операцій, а також інших пов'язаних з ним проектів.

NACOSA експлуатує та обслуговує систему зв'язку та інформаційну систему НАТО, а також структуру забезпечення її життєдіяльності разом з підпорядкованими контрольними підрозділами. Вона також забезпечує відповідну підтримку та підготовку фахівців для цих систем. Визначення оперативних пріоритетів та процедур здійснюється спільно двома Стратегічними командуваннями. Неоперативний напрямок забезпечує NC3В.

КООРДИНАЦІЯ ДІЙ ЦИВІЛЬНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ СЛУЖБ УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ

У 1955 році Північноатлантична рада утворила Комітет координації управління рухом в європейському повітряному просторі (СЕАС). 1998 року Комітет реорганізовано у Комітет НАТО з управління повітряним рухом (NATMC).

Комітет має забезпечити повну координацію всіх цивільних та військових потреб у повітряному просторі над територією 19 країн НАТО. Сюди входять проведення масштабних військово-повітряних навчань, гармонізація систем та процедур контролю повітряних сполучень і спільне використання частот зв'язку. Комітету допомагають спостерігачі з Міжнародної організації цивільної авіації, Міжнародної асоціації повітряного транспорту та Європейської організації безпеки повітряної навігації (EUROCONTROL). В контексті нових завдань Альянсу, таких як підтримання миру, Комітет здатний забезпечити унікальний зв'язок між військовим керівництвом НАТО, яке відповідає за координацію масштабних пересувань військових літаків, та цивільними організаціями, які порядкують повітряним простором.

В останні роки збільшення цивільних авіаперевезень та затримок, спричинених недостатніми потужностями диспетчерських служб повітряного руху та структур аеропортів у багатьох частинах Європи, які недостатньо потужні для того, щоб ефективно працювати в піковий час, висунули на перший план потребу в ефективній координації між цивільними та військовими властями з метою забезпечення спільного використання повітряного простору всіма користувачами на рівних засадах. Крім того, є потреба забезпечити на технічному рівні такий стан речей, коли військові оператори мають змогу підтримувати потрібний рівень взаємодії з різноманітними елементами системи управління повітряним рухом, що їх планують у майбутньому впровадити цивільні

служби. Внаслідок цього і, зокрема, з огляду на нинішні зусилля, спрямовані на досягнення загальноєвропейської інтеграції управління повітряним рухом, Комітет представлений у кількох міжнародних форумах. Він є учасником Європейської програми гармонізації та інтеграції контролю повітряного руху, схваленої міністрами транспорту Європейської наради з питань цивільної авіації.

Оскільки обмін думками щодо управління повітряним простором становить частину розвитку партнерства між НАТО та державами-партнерами, Комітет також бере активну участь у розвитку співпраці. Від 1991 року періодично проводяться зустрічі з цивільної/військової координації управління повітряним рухом з участю високих посадовців країн НАТО та інших європейських країн. У травні 1992 року держави Центральної та Східної Європи і Середньої Азії, які були членами Ради північноатлантичної співпраці (пізніше заміненої Радою євро-атлантичного партнерства) взяли участь у семінарі з цього питання разом з представниками країн НАТО, а також військового керівництва НАТО та п'яти міжнародних організацій, що працюють у цій галузі.

Від листопада 1992 року держави-партнери запрошувались до участі в пленарних засіданнях Комітету, на яких розглядався цивільний/військовий аспект інтеграції Центральної та Східної Європи до західноєвропейської стратегії управління повітряним рухом. На початку 1994 року до участі в його діяльності були запрошені також інші нейтральні європейські країни. Це перетворило Комітет на унікальний форум координації між цивільними та військовими користувачами повітряного простору континентальної Європи, що визнала Європейська нарада з питань цивільної авіації.

Ініціатива "Партнерство заради миру" дедалі розширює конкретну співпрацю в цій галузі, особливо щодо координації повітряних маневрів. Регулярні пленарні засідання та зустрічі на рівні робочих груп тепер є складовою співробітництва в галузі управління повітряним рухом, що передбачено Робочою програмою "Партнерство заради миру". Зі зміцненням Партнерства заради миру треба очікувати, що в наступні роки відбудеться значне розширення та поглиблення діяльності Комітету в цій галузі.

Управління і контроль повітряного простору включено до розділу плану діяльності РЕАП на 2000-2002 роки, в якому записано узгоджені галузі співробітництва в рамках програми "Партнерство заради миру". Співпраця в галузі безпеки польотів та управління і контроль повітряного простору передбачена також у контексті відносин НАТО - Росія, партнерства НАТО з Україною та ініціативи у Південно-Східній Європі.

ПРОТИПОВІТРЯНА ОБОРОНА

Комітет протиповітряної оборони НАТО (NADC) розробляє рекомендації для Північноатлантичної ради та Комітету оборонного планування з усіх питань протиповітряної оборони, включно з обороною проти тактичних ракет. Це дає змогу країнам - членам НАТО узгоджувати свої зусилля з міжнародним плануванням у галузі повітряного командування та контролю і протиповітряних озброєнь. Протиповітряна оборона Канади і Сполучених Штатів координується Північноамериканською системою протиповітряної оборони (NORAD).

У 1994 році NADC розпочав діалог з державами-партнерами під егідою Ради північноатлантичного співробітництва - з метою сприяти взаєморозумінню та довірі в питаннях протиповітряної оборони, що становлять спільний інтерес. Заходи, здійснювані за програмою "Партнерство заради миру", що далі зміцнюють співпрацю в цій галузі, включають ознайомлювальні зустрічі експертів протиповітряної оборони та здійснення Програми співробітництва в галузі протиповітряної оборони. Діалог триває в рамках Ради євро-атлантичного партнерства (РЄАП), що замінила РПАС, а також у контексті програми "Поглиблене партнерство заради миру".

Ефективна протиповітряна оборона має дуже важливе значення для безпеки Альянсу, її забезпечує комплексна система, яка дає змогу виявляти, вистежувати та перехоплювати літаки і тактичні ракети з допомогою систем зброї морського чи наземного базування або літаків-перехоплювачів. Структура командування та керування, що забезпечує протиповітряну оборону, включає такі складові: колишню систему протиповітряної оборони НАТО (NADGE), до якої належать численні позиції, розташовані від Північної Норвегії до Східної Туреччини; вдосконалену систему протиповітряної оборони Великобританії (IUKADGE) та систему повітряного командування та управління Португалії (POACCS). Ці системи об'єднують різноманітні пункти, обладнані сучасними радарми, системами обробки даних та дисплеями і з'єднані сучасними цифровими засобами зв'язку. Системи озброєнь і система командування та управління спільно утворюють так звану Інтегровану систему протиповітряної оборони НАТО (NATINADS).

Багатонаціональність є головним принципом системи. Значну частину наявної структури протиповітряної оборони традиційно фінансують через Програму спільної інфраструктури НАТО (у минулому - Програма інфраструктури); так само значною мірою фінансуватимуть її наступницю - систему, відому як Система повітряного командування та управління (ACCS). Ця система має поєднати тактичне планування,

визначення завдань та виконання всіх операцій протиповітряної оборони, повітряного нападу та повітряної підтримки. Отже, її розмах набагато ширший за протиповітряну оборону. Вона розбудовується під наглядом Організації управління ACCS НАТО. Перша черга системи стане до ладу через кілька років. Наприкінці 1980-х років значно зросли можливості раннього попередження - завдяки придбанням літаків раннього попередження і наведення E-3A (AWACS). Ці літаки нині вдосконалюють у рамках програм модернізації, здійснюваних під егідою Організації керування програмою авіаційного попередження і наведення (AEW&C). Ці літаки, що належать і експлуатуються НАТО, разом з літаками E3-D, що належать Великобританії та експлуатуються нею, становлять Сили раннього повітряного попередження НАТО. У військово-повітряних силах Франції та Сполучених Штатів також є літаки E-3, здатні взаємодіяти з структурою протиповітряної оборони НАТО.

НАТО також вивчає можливості прискорити поширення інформації раннього попередження про запуски тактичних балістичних ракет. Більше того, Комітет протиповітряної оборони НАТО (NADC) переглянув Програму протиповітряної оборони Альянсу, яка перетворилась на Програму розширеної протиповітряної оборони Альянсу і охоплює заходи, спрямовані на пристосування структур протиповітряної оборони НАТО з метою врахування змін ситуації у сфері безпеки та відповідних змін у підходах Альянсу до дій за умов кризи. Вона також охоплює заходи для врахування багатонаціональної підготовки і вивчення потенційного внеску морських сил і засобів до континентальної протиповітряної оборони, так само як імовірні підкріплення легко переміщуваними підрозділами протиповітряної оборони. Крім того, оскільки тактичні ракети тепер перебувають на озброєнні в багатьох країнах, Альянс вивчає можливості застосування контрзаходів щодо цих систем.

У CNAD провадиться робота з розробки системи наземного спостереження на додачу до системи AWACS, а також зі створення ефективної системи забезпечення військових операцій в контексті нарощування потужностей протиповітряної оборони (напр., операції протидії із застосуванням звичайних озброєнь), операцій з підтримання миру та врегулювання криз. Більше того, на виконання затвердженої радою політики CNAD розпочав дослідження ешелонованої системи протиракетної оборони для того, щоб розв'язати питання активної оборони, що є складовою частиною комплексної Програми розширеної протиповітряної оборони.

ЦИВІЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ВИПАДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Метою цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій в НАТО є координація національних планів задля забезпечення найбільш ефективного колективного використання цивільних ресурсів для підтримки стратегії Альянсу. Цивільне планування заходів подолання надзвичайних ситуацій здійснює кожна країна самостійно, а цивільні ресурси завжди залишаються під національним контролем кожної країни. Але на рівні НАТО національні наміри і можливості гармонізуються задля забезпечення дієвості спільно розроблених планів і процедур та наявності необхідних ресурсів. До цих ресурсів належать кораблі, літаки, потяги, медичні установи, зв'язок, сили і ресурси реагування на катастрофи та інші цивільні ресурси.

Головна роль цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій відбиває фундаментальні завдання Альянсу в галузі безпеки і включає в себе цивільну підтримку операцій військового характеру та у відповідь на кризові ситуації, підтримку національним органам влади у випадку надзвичайних ситуацій цивільного характеру і захист цивільного населення. Під цими дуже широкими заголовками цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій відіграє свою роль в управлінні цивільними ресурсами та потужностями, а також у підтриманні нормального життя під час надзвичайних ситуацій на зразок війни, кризи або катастрофи. Ця робота дедалі частіше виконується в тісній співпраці з країнами-партнерами, які беруть активну участь у цивільному плануванні в НАТО на випадок надзвичайних ситуацій.

Всю цю діяльність координує Головний комітет планування на випадок надзвичайних ситуацій (SCEPC), підпорядкований безпосередньо Північноатлантичній раді. SCEPC не менше двох разів на рік проводить пленарні засідання і вісім разів - у форматі постійного засідання. Пленарні засідання очолює Генеральний секретар, але на практиці на них головує помічник Генерального секретаря у справах спільної інфраструктури, МТО і планування на випадок надзвичайних ситуацій, тоді як постійні засідання очолює керівник Служби цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій. В пленарних засіданнях беруть участь глави національних відомств цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій. На рівні постійних засідань, як правило, збираються члени національних делегацій при штаб-квартирі НАТО, але до них можуть приєднуватись і представники столиць. Пленарні засідання SCEPC, що відбуваються двічі на рік, проводяться також і на рівні РЄАП, що відбиває міцні зв'язки між цивільним плануванням на

випадок надзвичайних ситуацій та ПЗМ. Участь у таких засіданнях відкрита для усіх країн-партнерів, а не менше чотирьох разів на рік відбуваються спільні з країнами-партнерами засідання у постійному форматі.

В підпорядкуванні SCEPC діє ряд різних технічних планувальних комісій та комітетів, в яких спільно працюють представники національних урядів, технічні експерти та військові представники, що мають координувати планування в таких галузях:

- європейський континентальний наземний транспорт;
- океанське судноплавство;
- цивільна авіація;
- виробництво продуктів харчування та сільське господарство;
- промисловість;
- цивільний зв'язок;
- медичне планування;
- цивільна оборона;
- виробництво та постачання нафтопродуктів (хоча нині ці питання не стоять на порядку денному).

Ці органи проводять регулярні засідання і забезпечують життєво необхідний зв'язок між політикою НАТО і засобами її здійснення. Невеликі гнучкі робочі групи, або спеціальні технічні комітети, допомагають їм у роботі.

Загальне керівництво цивільним плануванням на випадок надзвичайних ситуацій в НАТО та на національному рівні здійснюють міністри закордонних справ, які визначають пріоритети. Однак дуже широкий спектр питань цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій потребує ретельної координації роботи численних міністерств та відомств, які залучені до цієї роботи.

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій у рамках Партнерства заради миру

На основі планів, що розробляються та узгоджуються на індивідуальному рівні між партнерами і НАТО, Альянс і партнери співпрацюють над втіленням спільних ідей демократичного контролю над державними інститутами, серед яких і збройні сили, а також над

протистоянням багатьом загрозам, які повстають перед державами і які описані у Стратегічній концепції Альянсу. Союзники по НАТО та партнери спільно виконують планування і проводять навчання задля поліпшення здатності співпрацювати над розв'язанням завдань, які стоять перед Альянсом в галузі безпеки. Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій продовжує залишатись найбільшою невійськовою програмою співпраці і складається з семінарів, практичних конференцій, навчань, навчальних курсів та обміну інформацією. Представники усіх країн-партнерів беруть в них участь на рівні місцевих, регіональних та національних органів влади та неурядових організацій.

Програма безпосередньо торкається політичних завдань Партнерства і наразі дедалі більше зосереджується на конкретній участі партнерів у роботі планувальних комісій та комітетів. Така практична участь у цивільному плануванні в НАТО на випадок надзвичайних ситуацій посилює роль партнерів і допомагає зробити Партнерство більш оперативним і дієвим, що відповідає рішенням, ухваленим міністрами та главами держав і урядів.

У цій діяльності також беруть участь багато інших міжнародних організацій. Поміж них - Рада Європи, Європейський Союз, Міжнародне агентство атомної енергетики, Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, Агентство ООН з координації гуманітарної діяльності (UNOCHA), ЮНЕСКО, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБООН).

Готовність до боротьби з катастрофами і захист населення є у ПЗМ спільними складовими багатьох видів діяльності в цивільному плануванні на випадок надзвичайних ситуацій. Розглядалися питання, пов'язані з авіакатастрофами, сніговими лавинами, хімічними аваріями, землетрусами, повеннями, ядерними аваріями і перевезенням небезпечних виробів. Значна частина цієї діяльності здійснювалася на підтримку Агентства ООН з координації гуманітарної діяльності та його проекту "Використання військових та цивільних оборонних ресурсів для допомоги в умовах катастроф" (MCDA).

Відповідаючи на взаємне бажання більш конкретної співпраці в галузі реагування на катастрофи, SCEPC в рамках РЕАП розробив плани Євро-атлантичної системи координації реагування на катастрофи, що складається з Євро-атлантичного центру координації реагування на катастрофи (EADRCC) та Євро-атлантичного підрозділу реагування на катастрофи (EADRU). Утворення EADRCC схвалили міністри РЕАП 29 травня 1998 року, а наступного місяця він відкрився. Він виконав важливу роботу координуючи міжнародну допомогу Україні у зв'язку з повеннями, а також Туреччині та Греції під час землетрусів. Він зробив також значний

внесок в операції з гуманітарної допомоги УВКБООН в Албанії та колишній Югославській Республіці Македонія⁴ і був незамінним у координації гуманітарної допомоги під час косовської кризи.

EADRU не матиме постійних ресурсів, а складатиметься з ресурсів, які держави будуть готові надати у відповідь на прохання про допомогу з боку постраждалої від катастрофи країни. Його досвід є надзвичайно корисним для надання достатньої і гнучкої допомоги.

Співпраця НАТО і Росії

Співпраця між НАТО та Росією в цій галузі почалась у грудні 1991 року, коли Північноатлантична рада дала Головному комітетові з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій завдання допомогти в транспортуванні гуманітарної допомоги до тодішнього Радянського Союзу. Співпраця НАТО й Росії протягом кількох наступних місяців у гуманітарній діяльності в різних державах-наступниках колишнього Радянського Союзу заклала міцну основу для дальшої співпраці між НАТО та Росією. Встановилась співпраця між структурами Головного комітету планування на випадок надзвичайних ситуацій НАТО та Міністерством цивільної оборони з питань надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків стихійних лих Російської Федерації (МЦОНСЛНСЛ РФ). Обидві організації надавали значну підтримку Агентству ООН з координації гуманітарної діяльності та його проекту MCDA. Перша зустріч робочої групи в цій галузі відбулася в штаб-квартирі НАТО в грудні 1992 року. Відтоді і НАТО, і Росія виконали значні обсяги подальшої роботи.

20 березня 1996 року в Москві МЦОНСЛНСЛ Росії та НАТО підписали Меморандум про домовленість з питань цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовності до катастроф. Цей документ зобов'язує обидві сторони нарощувати зусилля та підтримку практичної співпраці і взаємодопомоги в готовності до катастроф і боротьбі з ними. Обидві сторони нині розглядають пропозиції про співпрацю в сприянні діям Агентства ООН з координації гуманітарної діяльності на випадок масштабної катастрофи.

22-23 квітня 1997 року в рамках Партнерства заради миру (ПЗМ) на базі МЦОНСЛНСЛ Росії проходив симпозіум на високому представницькому рівні з питань цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій на тему "Гуманітарні завдання в наступному сторіччі". Це було зроблено у зв'язку з пленарним засіданням SCEPS з

4 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

державами-партнерами в Москві 24-25 квітня, що стало першим випадком проведення симпозіуму SCEPC поза країнами НАТО. Це також був перший випадок, коли Головний комітет НАТО провів офіційне засідання в Російській Федерації.

Слідом за підписанням 27 травня 1997 року в Парижі Основоволожного акта про взаємні відносини, співпрацю та безпеку між НАТО та Російською Федерацією і створенням Постійної спільної ради НАТО - Росія було утворено Експертну групу з питань готовності до цивільних надзвичайних ситуацій та допомоги в умовах катастроф. Ця група визначила напрями майбутньої роботи. Група наглядає за втіленням у життя Меморандуму про домовленість між НАТО та Росією. Експериментальний проект ПСР з використання супутникових технологій у боротьбі з катастрофами є прикладом започаткованої роботи за досягнутими домовленостями.

Співпраця між НАТО та Україною

Співпраця між НАТО та Україною в плануванні на випадок надзвичайних ситуацій почалась 1995 року, слідом за великими зливами та повеннями річок Уда та Донець у східній Україні. Повені вивели з ладу і частково зруйнували каналізаційні споруди міста Харкова, внаслідок чого були серйозно забруднені запаси води для міста з населенням майже два мільйони. Управління НАТО з планування на випадок надзвичайних ситуацій координувало допомогу від НАТО та держав-партнерів для розв'язання цих проблем.

1996 року Україна стала місцем першої зустрічі Ради планування на випадок надзвичайних ситуацій поза межами НАТО. В зв'язку з навчаннями "Карпатська безпека '96" у Львові відбулося засідання Комітету цивільного захисту НАТО з участю держав-партнерів. Успішна співпраця між Управлінням цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій НАТО та Міністерством з питань надзвичайних ситуацій і захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи проклала шлях до семінару на тему "Авіамедична евакуація та рятувальні операції в умовах надзвичайних ситуацій", проведеного у вересні 1997 року в Києві.

Співробітництво в галузі цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовності до катастроф є ключовою складовою Хартії НАТО - Україна, підписаної в Мадриді в липні 1997 року. Меморандум про домовленість з НАТО в цій галузі був підписаний 16 грудня 1997 року.

Меморандум про домовленість покликаний поліпшити можливості в галузі цивільної підготовки до надзвичайних ситуацій і долання наслідків катастроф, а також зміцнювати добрі стосунки між учасниками. Він зосереджений на галузях, які являють собою спільний інтерес, включно з готовністю до катастроф та долання наслідків надзвичайних ситуацій на регіональному рівні, співпрацею між цивільними та військовими колами, транспортом, аеромедичною евакуацією та посиленням загальної спроможності долати наслідки ядерних аварій.

НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Виконання наукової програми

Науковим співробітництвом у НАТО опікується Науковий комітет НАТО. Науковий комітет відповідає за Наукову програму НАТО, яка забезпечує підтримку наукового співробітництва між науковцями країн НАТО та науковцями в державах - партнерах РЕАП.

Наукова програма складається з чотирьох підпрограм, які охоплюють різні механізми співробітництва, спрямовані на досягнення різних цілей:

Наукових стипендій: метою підпрограми наукових стипендій є підготовка майбутніх наукових кадрів з огляду на далеку перспективу. Стипендії, які призначаються у децентралізований спосіб, надають можливість науковцям з країн-партнерів певний час продовжувати навчання або дослідницьку роботу в країні - члені НАТО і навпаки.

Співробітництва в галузі науки і технології: Метою цієї підпрограми є сприяння співпраці і створення міцних особистих зв'язків між науковцями з країн НАТО, партнерів та учасниць Середземноморського діалогу. Для цього застосовуються традиційні засоби наукової програми НАТО, за допомогою яких надаються гранти для співробітницьких зв'язків (CLG) та візитів експертів (EV), які допомагають фінансувати співпрацю над дослідницькими проектами. Фінансується також організація інститутів передових студій (ASI) та лабораторій передових досліджень (ARW).

Підтримка за цією підпрограмою надається в усіх галузях науки. Заяви від окремих науковців розглядають Дорадчі комісії з фізико-інженерних наук і технологій (PST), природничих наук і технологій (LST), екологічних і геологічних наук і технологій (EST) та цивільних наук і технологій, пов'язаних з безпекою (SST).

Підтримка дослідницької інфраструктури: метою цієї підпрограми є надання підтримки країнам-партнерам у організації своїх дослідницьких програм та створенні необхідної базової інфраструктури. На противагу кооперативному характеру попередніх підпрограм, ця підтримка спрямовується від НАТО до країн-партнерів. Підтримка може надаватись різноманітним заходам в двох галузях - 1) комп'ютерні мережі та 2) політика і організація науки й технології;

Наука задля миру: ця підпрограма спрямована на посилення досліджень, що мають застосування у промисловості або задля розв'язання екологічних проблем в країнах-партнерах. Завдяки їй науковці з дослідницьких лабораторій, промисловості країн-партнерів та членів НАТО отримують змогу протягом 3 - 5 років спільно працювати над прикладними науково-дослідними проектами.

Наукова співпраця в НАТО веде своє походження від рекомендацій, виданих 1956 року Комітетом трьох з невійськового співробітництва в НАТО. Цей "Комітет трьох мудреців" - у складі міністрів закордонних справ Ланге (Норвегія), Мартіно (Італія) та Пірсона (Канада) - зауважив, що поступ у науці та технології настільки важливий для майбутнього Атлантичного співтовариства, що країни НАТО мають забезпечити вивчення кожної можливості плідної співпраці. Прийнявши доповідь утвореної внаслідок цього Спеціальної групи з наукової та технічної співпраці, глави урядів Альянсу на зустрічі в грудні 1957 року схвалили утворення Наукового комітету НАТО. У березні 1958 року Науковий комітет провів перше засідання.

Наукова програма розвивалася протягом 30 років на двох засадах - наукової досконалості та Атлантичної солідарності і від самого початку мала на меті радше підтримувати співпрацю між окремими науковцями, ніж фінансувати дослідницьку роботу чи установи. Останнім часом програма надає партнерам НАТО в Раді євро-атлантичного партнерства дедалі більше можливостей для співпраці. На початку 1999 року програма була повністю трансформована і тепер підтримує тільки співпрацю між науковцями з країн-членів НАТО і дослідниками з країн-партнерів, та, у випадку з підпрограмою співпраці в галузі науки та технологій, з науковцями з країн Середземноморського діалогу. Підтримка співпраці тільки між науковцями з країн - членів НАТО вже не надається.

Нині майже 10 000 науковців з країн НАТО та держав-партнерів щороку беруть участь у Науковій програмі НАТО як стипендіати, учасники зустрічей, референти або члени Дорадчої колегії. Деякі приклади різноманітної тематики досліджень, що користуються підтримкою: "Промислове видобування мінералів в албанських офіолітових комплексах" (екологічний CLG - Албанія та Велика Британія);

“Звільнення кальцію і носія у судинних нервах” (CLG на природничі науки - Росія і Данія); “ Магнітне розростання в молодих зірках” (фізичний CLG - Узбекистан, Казахстан, Вірменія, Франція, США і Німеччина); “Застосування артилерійської та ракетної металеві вибухової речовини в комерційних цілях” (ARW в галузі цивільних наук, пов'язаних з безпекою - Росія, США); “Наукові питання екологічно прийнятного відновлення і меж забруднення” (екологічний ASI - Україна і США)⁵.

Науковий комітет збирається тричі на рік, і раз на рік - з партнерами з Ради євро-атлантичного партнерства. У роботі з оцінки та відбору заявок на підтримку Комітету допомагає Дорадча колегія, членів якої призначає Комітет з числа науковців країн НАТО та партнерів.

Співпраця між НАТО і Росією

На виконання положень Основного положення акта НАТО - Росія у травні 1998 року в Люксембурзі на засіданні Постійної спільної ради НАТО - Росія на рівні міністрів було підписано Меморандум про домовленість щодо наукового та технічного співробітництва між НАТО та Міністерством науки і техніки Російської Федерації. Метою Меморандуму є: а) заохочувати й розвивати наукову та технічну співпрацю між НАТО і Російською Федерацією в галузях взаємного інтересу; б) підтримувати наукові дослідження та розробки, що сприяють поступу науки і техніки.

Меморандум передбачає утворення Комітету з наукової та технічної співпраці між НАТО та Росією (JSTC), що провадитиме роботу під керівництвом Постійної спільної ради. Комітет проводитиме засідання раз на рік, по чергово в Російській Федерації та в штаб-квартирі НАТО.

У листопаді 1998 року відбулось перше засідання JSTC, під час якого комітет визначив три галузі співпраці згідно з Меморандумом про домовленість: фізика плазми, біотехнологія рослин та прогнозування і запобігання катастроф.

Співпраця між НАТО і Україною

Співпраця з Україною за науковою програмою НАТО розпочалася у 1991 році. Положення Хартії НАТО - Україна надали подальшого поштовху

5 CLG: грант для співробітницьких зв'язків;
ARW: лабораторія передових досліджень;
ASI: Інститут передових студій.

цьому процесу. В результаті обміну листами між офіційними представниками НАТО і України була створена спеціальна робоча група НАТО - Україна з питань наукового співробітництва. Ця робоча група оцінюватиме рівень участі українських науковців у науковій програмі НАТО і шукатиме засоби стимулювання такої участі.

Співпраця в рамках Середземноморського діалогу

Науковий комітет НАТО втілює в життя спеціальну ініціативу з країнами Середземноморського діалогу, за якою науковці з країн Середземноморського діалогу можуть претендувати на гранти для співробітницьких зв'язків, візити експертів, інститути передових студій та лабораторії передових досліджень і готувати заяви спільно з науковцями з країн НАТО. Особлива увага надається визначенню регіонально важливої тематики для усіх країн Середземноморського діалогу, а також стимулюванню подачі заявок на наукову співпрацю в цій галузі.

Довкілля і суспільство

Комітет з проблем сучасного суспільства

Проблеми екології, що постають перед міжнародним співтовариством, були визнані Альянсом 1969 року з утворенням Комітету з проблем сучасного суспільства (CCMS), заснованого у зв'язку зі стурбованістю питаннями екології. Через цей комітет країни-члени беруть участь у багатьох ініціативах, що дають змогу скористатися з потенціалу, пропонованого Альянсом для співпраці у вирішенні проблем, що впливають на довкілля та якість життя.

Під егідою Комітету здійснюються проекти в таких галузях, як забруднення довкілля, шум, міські проблеми, енергетика, здоров'я людини і, зокрема, екологічні питання, пов'язані з обороною. Поміж прикладів - експериментальні дослідження "Екологічні аспекти повторного використання колишніх військових територій", що має допомогти державам-партнерам у переведенні колишніх військових баз на цивільне використання; "Екологічна безпека в міжнародному контексті" та "Екологічні системи управління у військовому "секторі"; "Чисті продукти і процеси"; "Моделювання екосистем прибережних лагун з метою сталого менеджменту" і "Оцінка впливу на довкілля".

Комітет є унікальним форумом для обміну знаннями і досвідом з технічних, наукових і політичних аспектів соціальних та екологічних питань як у цивільній, так і у військовій сферах між НАТО і країнами-партнерами з РЕАП. Комітет працює на децентралізованій основі і участь країн у пілотних дослідженнях, проектах, практичних конференціях та семінарах, які фінансуються державами, є добровільною. З цивільного бюджету НАТО надаються певні фонди для того, щоб CCMS міг надавати гранти експертам для участі в заходах Комітету.

Одна чи кілька країн добровільно зголошуються на пілотну роль в кожному розпочатому проекті, що передбачає відповідальність за планування та фінансування проекту, координацію його виконання, підготовку необхідних звітів і сприяння подальшим заходам. З 1993 року держава-партнер може взяти на себе роль співкерівника експериментального дослідження, працюючи зі співдиректором з країни - члена НАТО. Принаймні дві інші країни Альянсу мають брати участь у такому проекті.

Від 1996 року Комітет впровадив нові інструменти співробітництва в межах Програми Комітету. Сюди входять спеціальні 6-18-місячні проекти, зосереджені на спеціальних темах, і семінари для поширення інформації в чітко окреслених галузях. В цьому контексті нині виконуються два проекти: "Розвиток інтегрованої програми утримання прибережної зони (INCOM) через моніторинг і моделювання узбережжя та шельфу Чорного моря" і "Стала розбудова військової інфраструктури".

Відповідно до плану дій РЕАП на 2000 - 2002 роки, Комітет з проблем сучасного суспільства розширює свою роботу з метою включення спільних з державами-партнерами НАТО зустрічей та семінарів з питань довкілля у зв'язку з обороною, так само як нові експериментальні дослідження з тем особливого інтересу для держав-партнерів. Як приклад екологічних конференцій, фінансованих CCMS, можна навести дві конференції організовані у 1999 році. Перша з них, організована в рамках Плану дій РЕАП, - "Екологічна безпека нафтопроводу в Грузії" (Тбілісі, Грузія, жовтень 1999 р.), а друга, в межах Хартії НАТО - Україна, - "Екологічні проблеми оборонної діяльності в Чорному та Азовському морях" (Севастополь, Україна, жовтень 1999 р.).

Раз на рік відбуваються засідання Комітету з державами-партнерами РЕАП. Розпочаті та обговорювані види діяльності включають експериментальні дослідження аспектів транскордонних екологічних проблем, спричинених оборонними системами та іншими видами діяльності, зосереджені, переважно, на радіоактивному забрудненні; обмеження наслідків та методологія очищення забруднених колишніх військових об'єктів; захист озонового шару; безпека довкілля; робота над

взаємозалежністю оборони, екології та економічних питань, мета якої - визначення екологічно обґрунтованих підходів до операцій збройних сил як членів Альянсу, так і держав-партнерів.

Співпраця НАТО - Росія

Триває підготовка Меморандуму про домовленість між Російською Федерацією та НАТО з питань охорони довкілля.

Співпраця НАТО - Україна

Співпраця з Україною в рамках CCMS відбувається згідно з положеннями Хартії НАТО - Україна і зосереджена на екологічних проблемах оборонної діяльності.

Співпраця в рамках Середземноморського діалогу

Країни Середземноморського діалогу запрошуються до участі в проектах Комітету з проблем сучасного суспільства.